

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS1576>

Volume 6 Issue 5, p. 433-453, May 2013

MASAL ÇEVİRİSİNDE EŞDEĞERLİK SORUNU: GRIMM KARDEŞLER'İN ALTI KUĞU MASALI ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME*

THE ISSUE OF EQUIVALENCE IN THE TRANSLATION OF FAIRY TALES: AN ANALYSIS OF THE TRANSLATION OF THE SIX SWANS BY GRIMM BROTHERS

Gülsüm KUŞ

S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Doç. Dr. Zeki USLU

S.Ü. Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü

Abstract

The aim of this study is to analyze the issue of equivalence in the translation of fairy tales in reference with Grimm Brothers' *the Six Swans*, which was translated into Turkish by two different translators. In order to make a sound evaluation, the two different translations of the fairy tale, namely *the Six Swans* have been compared and contrasted in regard to denotative, connotative and pragmatic language equivalence. In this examination, it has also been discussed whether the translation equivalence between the source language and the target language is provided or not, and recommendations have been given where necessary. In this study made within the context of translation criticism, it has been determined that mistakes have been made especially in the transference of cultural elements. It can be said that these mistakes derive from

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

the determination of the purpose of translation and translator's tendency. In the text we examine, it has been observed that one of the translators adhered to a request for the formal and cultural features of the source text, the other tended to familiarize the text to the target language reader. So, one reflects the source-language-based-understanding, whereas the other reflects the target-language-based-understanding. It has been observed that trying to make a word-by-word translation on the level of word is not sufficient to establish equivalence. It has been understood once more that not to establish the noun phrases with the correct structures in target language causes ambiguities in translation. It has been found out that trying to adhere to the elements of source language negatively affects the establishment of equivalence, whereas getting further away from the source text hinders making a good translation. It has been observed that both translators prefer structures which can be criticized predominantly in idioms in terms of denotative, connotative and pragmatic language equivalence and this situation causes translation mistakes. As a result, for making a successful fairy tale translation, the importance of transferring both features of the type of text and features of source and target languages as well as their socio-cultural elements in an equivalent form has been shown once more.

Key Words: Fairy tales of Grimm Brothers, *The Six Swans*, translation equivalence, translation criticism.

Öz

Bu çalışmada Grimm Kardeşler' in Altı Kuğu adlı masalının çevirisi üzerine bir eşdeğerlik incelemesi yapılmıştır. İki farklı çevirmen tarafından Türkçeye aktarılan bu metin düzanlam, yananlam ve edimsel eşdeğerlik açısından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu incelemede kaynak dil ve amaç dil arasında çeviri eşdeğerliğinin sağlanıp sağlanmadığı tartışılmış ve gerekli görülen yerlerde öneriler sunulmuştur. Çeviri eleştirisi kapsamında gerçekleştirilen bu çalışmada özellikle kültürel öğelerin aktarımında hatalar yapıldığı tespit edilmiştir. Bu hataların çeviri amacının belirlenmesinden ve çevirmenin yöneliminden kaynaklandığı söylenebilir. İncelediğimiz metinde çevirmenlerden birinin kaynak metnin biçimsel ve kültürel özelliklerine bağlı kalma isteği; diğerinin ise metni amaç dil okuyucusuna daha çok yakınlaştırma yönelimi gözlemlenmiştir. Yani birisi kaynak dil odaklı, diğeri amaç dil odaklı çeviri anlayışını yansıtmaktadır. Sözcük düzeyinde bire bir çeviri yapmaya çalışmanın, eşdeğerlik kurmaya yetmediği görülmüştür. Tamlamaların amaç dilde doğru yapılarla kurulmaması, çeviride anlatım bozukluklarına neden olmaktadır. Kaynak metnin dil unsurlarına bağlı kalmaya çalışmanın çeviride eşdeğerliğin kurulmasını olumsuz yönde etkilediği; buna karşın kaynak metinden fazla uzaklaşmanın iyi bir çeviri yapılmasına engel olduğu tespit edilmiştir. Her iki çevirmenin ağırlıklı olarak deyimlerde olmak üzere, düzanlamsal, yananlamsal ve edimsel eşdeğerlik açısından eleştirilebilecek yapıları tercih ettikleri ve bu durumun çeviri hatalarına neden olduğu görülmüştür. Sonuç olarak başarılı bir masal çevirisi için hem metin türü

özelliklerinin hem de kaynak dil ve amaç dilin sosyal ve kültürel öğelerinin eşdeğer biçimde aktarılmasının önemi uygulamalı olarak bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Grimm Masalları, Altı Kuğu, çeviri eşdeğerliği, çeviri eleştirisi.

0. GİRİŞ

Masal en çok çevirisi yapılan türlerden biridir. İster sözlü ister yazılı olsun çeviri aracılığıyla bütün dillerde paylaşılmaktadır. Her insan masalın büyüyle bir şekilde tanışmıştır. Belki de bu geniş paylaşım sonucunda her dilde masalın ortak, evrensel bir kurgusu oluşmuştur. Ancak bu evrensel kurguyu her dil kendi donanımıyla süslemektedir. Böylece masal hem evrensel, hem de kültürel özellikler taşıyan bir metin türü olarak ortaya çıkmaktadır.

Edebi bir tür olan masalın çeşitli tanımları yapılmaktadır. Güncel Türkçe Sözlük'te (TDK) masal, "Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebi tür" şeklinde tanımlanır. Sakaoğlu'nun (1992:2) betimlemesine göre masal, "Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür". Bilkan (2001:13) ise bu edebi türü "Gerçekle ilgisiz, tamamen hayal ürünü olan ve anlattıklarına inandırmak iddiası bulunmayan bir anlatım türü" olarak tanımlar. Üzerine sayısız tanımlama ve araştırma yapılan bu edebi türün geçmişi insanlık tarihi kadar eskidir. Yapılan her yeni araştırmayla farklı bir yönü ortaya çıkan bu halk edebiyatı ürünü, esrarını korumaya devam etmektedir. Masalların kökenini belirleme konusunda kaydedilen ilerlemeler kesin bir sonuç vermemektedir. Çünkü bir masal, çatısı aynı kalmasına rağmen, farklı kültürlerde farklı bir şekilde anlatılmakta ve hangi versiyonun masalın aslınu oluşturduğu tespit edilememektedir. Buna karşın en yaygın görüş 'masalların Hint destanlarına ve dini metinleri Vedalara dayandığı' görüşüdür (Kaya, 2001:9-11).

Masallar her ne kadar yalnızca çocukları eğlendiren, onların hayal gücünü geliştiren bir tür olarak düşünülse de bu doğru değildir. Masallar anlatıldığı bölgedeki insanların yaşam biçimlerini, korkularını, sevgilerini yansıtır ve o toplumda nelerin ayıplandığını, nelerden nefret edildiğini veya nelerin beğenilip onaylandığını göstererek onların olgunlaşmasına yardımcı olur. Bir dilde anlatılan bir masalın başka bir dile çevrilmesinde ortaya çıkan sorunlar, genelde masallardaki bu sosyal ve kültürel özelliklerden kaynaklanır. Çünkü her millet kendine özgü bir dizi dini, ahlaki, milli, insani değere sahiptir. Çeviri sürecinde bu değerlerin tespit edilmesi ve amaç dil kültürüne uygun bir şekilde aktarılması gerekir.

Alman masalları deyince akla Grimm Kardeşler olarak bilinen Jacob ve Wilhelm Grimm gelir. Grimm Kardeşler'in masalları pek çok dile çevrilmiştir. Bremen Mızıkacıları, Kırmızı Başlıklı Kız, Külkedisi gibi masalların derleyicisi olarak bütün dünyada tanınmaktadırlar. Altı Kuğu masalı da Grimm Kardeşler'in önemli eserlerinden biri olup Türkçeye değişik zamanlarda farklı çevirileri yapılmıştır. Bu çalışmada Altı Kuğu masalının iki değişik çevirisi ele alınacak ve eşdeğerlik açısından incelenecektir. Bu masalın seçilmesinin nedeni, diğer masallardan daha az tanınmış olması ve üzerine fazla araştırma yapılmamış olmasıdır. Çalışmamızda öncelikle Almanca kaynak metinden örnek bölümler alınacak ve bunların iki çevirmen tarafından nasıl aktarıldığı karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

1.METİN TÜRÜ OLARAK MASALLAR

1.1. Masal Üslubu

Dünya dillerinde sayısız masal bulunmaktadır. Bunlar anlatıldığı yer ve zamandan bağımsız olarak ortak özellikler taşırlar. Bu ortak özellikler masalın yapısı, dili ve üslubu olarak sayılabilir. Masalların yapısında en çok dikkat çeken bölümler giriş ve sonuç tekerlemeleridir. "Bir varmış, bir yokmuş" ya da "evvel zaman içinde ..." gibi bir tekerlemeyle başlayıp "onlar ermiş muradına ..." gibi bir sonuç cümlesiyle tamamlanırlar. Masalın soyut üslubu bütün dillerde buna benzer biçimlerde yer alır (Lüthi 2005:52).

Masalın okuyucu ya da dinleyici üzerindeki etkisi çok yönlüdür. Bir taraftan dinleyiciyi eğitirken, diğer taraftan onun estetik duygularına hitap ederek bundan haz almasını sağlar. Bir tekerlemeyle masala hazırlanan dinleyici kendini bir anda büyüdü bir dünyanın içinde bulur. Artık olanaksız diye bir şey yoktur. Ruh hali duyduğu her şeyi sorgulamadan inanmaya hazır duruma gelmiştir. Uçan bir halı üzerinde bir kıtadan diğer kıtaya bir anda gitmek, korkutucu devlerin karşısında durabilmek, cinler ve perilerle iletişim içinde olmak veya krallarla, padişahlarla görüşmek, hayvanlarla konuşmak işten bile değildir. Tezatlarla meydana getirilen bu dünyanın anlamsızlıklarını takip etmekte zorlanan insan zihni, bütün bu faaliyetler neticesinde kendini estetik heyecanın akışına bırakır (Bilkan, 2001: 31-33). Bu süreçte dinleyici bir duygu yoğunluğuna kapılarak duydukları karşısında heyecan, hayranlık, korku ve merak duyar.

Masal kahramanına bir görev verilir ve kahramanın bu görevi yerine getirmesi için türlü sınavlardan geçmesi gerekir. Genelde kaybedilen mutluluğu elde etmek için verilen bu sınavlarda, her türlü zıtlık ve gerçek dünyayı aşan, olağanüstü durumlar görülür. Kahraman karşısına çıkan engelleri karanlıktan, büyük bir ormandan, devasa bir dağdan geçerek ve mistik güçleri olan varlıklardan ya da vahşi hayvanlardan kurtularak aşar. Masalların konusu 'evvel zaman içinde, vaktiyle...' gibi tanımlanan bir zamanda geçer. Yer ise 'uzak bir memleket' veya 'ülkenin biri' şeklinde betimlenen meçhul bir mekândır. Dini veya felsefi temellere dayanan 'üç', 'yedi', 'kırk' gibi sayılar sembolik değere sahiptir ve masalda geçen kahramanların veya çocuklarının sayısı, aşılması gereken süre, geçilmesi gereken büyük kapı, kocaman bir

sarayda bulunması gereken oda vb. bu rakamlarla verilir. Ak-kara, siyah-beyaz, kırmızı, al, boz gibi renklerle betimlenen nesnelere veya varlıklar bulunmaktadır. İyinin ödüllendirildiği, kötünün ise mutlaka cezalandırıldığı bu büyülü dünyada hemen her unsur sembolik değerdedir. Bütün bu sembolik öğelerle oluşturulan masal anlatıcının üslubuna göre şekil değiştirir. Bilkan (a.g.e., 66) masalları milli bir unsur haline getirenin anlatıcı olduğunu savunur. Anlatıcı masala yerel unsurlar dahil edip atasözü, deyim, espri, mahalli ifadeler kullanmaya başlayınca artık o masal milli bir değer kazanmaya başlar.

1.2. Masal Tekerlemeleri

Şiirsel anlatımlarıyla masalarda önemli bir yer edinen tekerlemeler, masalların en belirgin özelliklerinden biridir. Masalın kendisiyle veya konuyla ilgisi yoktur. Anlamdan çok, kelime oyunları, ahenk, ses uyumu, uyak, sözcük tekrarı ve şiirselik ön plandadır. Anlam olarak birbiriyle alakasız sözcükler sıra dışı bağdaştırmalarla bir araya gelerek zincirleme bir yapı oluştururlar (Zengin 2004:45). Dinleyiciyi masala hazırlamak giriş bölümünde ve anlatım sürecinde onun dikkatini sürekli kılmak için de masalın ortasında ve sonunda söylenirler (Pflegerl, 1992:1).

Masalın başında söylenen tekerlemeler "Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde..." gibi bir iki cümleyle sınırlı kalabileceği gibi, anlatıcının ustalığına bağlı olarak çok daha uzun da olabilir: "Bir varmış, bir yokmuş. Zaman zaman içinde, kalbur saman içinde. Deve tellal iken, horoz imam iken, manda berber iken. Annem kaşıқта, babam beşikte iken... Ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken... Babam düştü beşikten, alını yardımcıden.. Annem kaptı maşayı, babam kaptı küreği, gösterdiler bana kapı arkasındaki köşeyi... O öfke ile Tophane minaresini cebime sokmayayım mı borudur diye..." (Tezel, 1968: 449). Masal ortasında söylenen tekerlemeler baştakine oranla daha kısadır ve dinleyicinin dikkatini toplamaya yöneliktir: "Az gittim uz gittim... Dere tepe düz gittim. Çayır çimen geçerek, lale sümbül biçerek; soğuk sular içerek, altı ay bir güz gittim. Bir de dönüp ardıma baktım ki, ne göreyim, gide gide bir arpa boyu yol gitmişim!..."(<http://www.cocukbakicisi.com.tr>). Masal sonunda ise " Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine", "Kırk gün kırk gece sonra muratlarına ererler..." ya da "Ben de ordaydım, hepsinin sizlere selamı var..." gibi tekerlemeler kullanılarak masal bitirilir.

2.MASAL ÇEVİRİSİNDE EŞDEĞERLİK

2.1. Eşdeğerlik Kavramı

Eşdeğerlik (Äquivalenz) çeviribilimin temel kavramlarından biridir. Bu kavramın kökeninin nereye dayandığı konusunda değişik görüşler öne sürülmüştür. Wills (1977:159)'e göre eşdeğerlik kavramı çeviribilime matematikten geçmiştir ve denklemlerin iki yanındaki öğeler nasıl birbiriyle yer değiştirebiliyorsa, çeviride de bu

ilişkinin aynı şekilde gerçekleşmesi mümkündür. Jäger (1968: 37) eşdeğerliğin mantık bilimine dayandığını ve mantığın çeviri sürecinin en temel koşulu olduğunu ileri sürer. Wills (1977: 72) çeviride eşdeğerliğin, kaynak dil metninin içerik ve dil özelliklerinin amaç dilde tam olarak yansıtılması olduğunu savunur.

Koller (2011:194) ise eşdeğerliği biçimsel ve dinamik eşdeğerlik olarak ikiye ayırır. Biçimsel eşdeğerlikte kaynak dildeki bildirinin, amaç dildeki karşılığının içerik ve biçim bakımından incelenmesi önemlidir. Burada bire bir çeviri söz konusudur. Dinamik eşdeğerlikte ise kaynak dil metninin amaç dile en doğal biçimde aktarılması gerekmektedir. Bunlara ek olarak, çeviride yanlış anlaşılmalara önlemek için işlevsel eşdeğerliği öne sürer.

Çeviribilimde birçok eşdeğerlik sınıflandırması yapılmıştır. Fakat en ayrıntılı gruplandırma Koller'e aittir. Bu nedenle çalışmamızda Koller'in sınıflandırması temel alınacaktır. Koller (2011: 230-261) eşdeğerliği beş gruba ayırmıştır: 1. Düzanlamsal eşdeğerlik: Kaynak dil unsurlarının amaç dilde en mantıklı ve en somut biçimde yansıtılmasıdır. 2. Yananlamsal eşdeğerlik: Bu eşdeğerlik kapsamına deyim, atasözü, benzetme, ad aktarması, çokanlamlılık, eşanlamlılık gibi dil oyunlarının amaç dile uygun şekilde aktarılması girmektedir. 3. Metin türüne göre eşdeğerlik: Yazılan her metnin bir türü ve buna bağlı olarak belli özellikleri vardır. Çeviri sürecinde bu özelliklerin göz önüne alınarak çevrilmesi gerekir. 4. Edimsel eşdeğerlik: Kaynak metindeki dil unsurlarının, amaç dil alıcısının kültüründe kullanılageldiği gibi aktarılmasıdır. 5. Biçimsel eşdeğerlik: Kaynak metindeki tüm dil unsurlarını içine alır ve çeviri sürecinde diğer eşdeğerlik kavramlarıyla bir bütün oluşturur.

2.2. Masal Çevirisinde Karşılaşılan Zorluklar

Çeviri işlemine başlarken belirlenmesi gereken iki önemli nokta vardır: metnin türü ve hedef okuyucu kitlesi. Metinler yapı, içerik ve işlevlerine göre farklı biçimlerde sınıflandırılabilir. Dilbilim çalışmalarında edebi metin, bilgilendirici metin, bağlayıcı metin vb. tür ayrımları yapılır. Her metin türünün kendine özgü dil, üslup ve işlev özellikleri vardır. Çevirmen önce kaynak dil metninin türünü ve özelliklerini saptamak zorundadır. Metin türünün saptanan bu özelliklerini dikkate alarak çeviri sürecine başlamalıdır. Her metin türü için izlenmesi gereken ayrı bir strateji olabilir. Örneğin bir kullanım kılavuzu, gazete haberi, belge metni ya da edebi bir metin için çeviride izlenecek yol aynı olamaz. Çünkü bazı metin türleri yalnızca düz anlamlar içerirken, diğer bazıları yazıldığı dilin sosyal, kültürel, tarihsel vb. özelliklerini de taşırlar. Bu tür metinler mecaz anlamlar, deyimler ve yalnızca kaynak kültürde var olan kavramlar barındırabilir. Öte yandan çevirinin alıcı/okuyucu kitlesinin de göz önünde bulundurulması gerekir. Çevirmen için işte burada bir ikilem ortaya çıkar: okuyucuyu mu kaynak dil kültürüne götüreceksin, yoksa kaynak dil kültürünü mü okuyucuya getireceksin? Bu ikilemin en çok yaşandığı metin türleri hiç şüphesiz edebi metinlerdir.

Masalların okuyucu/dinleyici kitlesi çoğunlukla çocuklardan oluşur. Bu nedenle masallarda –çevirileri dahil- kullanılan dilin kolay anlaşılır bir özelliğe sahip

olması gerekir. Çünkü çocuklar karmaşık yapılı cümleleri veya derin anlamlı ifadeleri kavramakta güçlük çekerler. Bundan ötürü, çocuk edebiyatı çevirilerinin özel bir çeviri biçimi olduğunu savunanlar vardır (Rieken-Gerwig, 1995: 84). Bazı çeviribilimciler çocuk edebiyatında bir çeviriden çok uyarılma yapılması gerektiğini ileri sürerler. Bir tür çeviri yöntemi olarak görülen uyarılamada, kaynak dil kültürünün amaç dil kültürüne dönüştürülerek metnin yeniden oluşturulması söz konusudur. Bu sayede çocuklar tanıdık kültürel unsurlarla karşılaşır (Sezer, 2005: 40-41). Böylece çeviride anlama sorunu en aza indirgenmiş olur. Öte yandan çocuk edebiyatı çevirisi sırasında, modernleştirme, ideolojik, ahlaki vb. sebeplerden dolayı, kaynak dil metni ile amaç dil metni arasında bazı değişiklikler ortaya çıkar. Kısaltma, değiştirme, çıkarma, ekleme, milli unsurları dahil etme bunlardan yalnızca birkaçıdır (Klingberg, 1974: 55-137). Çıkarma veya kısaltma işlemine Türk masallarındaki tekerlemeleri örnek olarak vermek mümkündür. Türk masallarının karakteristik özelliklerinden biri olan tekerlemeler, anlamsız, fakat kafiyeli sözcüklerin bir araya gelmesinden oluşurlar. Bunların başka bir dile eşdeğer olarak çevrilmesi olanaksızdır. Çünkü çeviri işlemi sırasında, anlam olarak bir şey ifade etmeyecekleri gibi, kafiyeli olma özellikleri de yok olacaktır. Bundan ötürü ya bir iki cümleyle sınırlandırılmak zorunda kalacaklar ya da tamamen çeviri işleminden çıkarılmaları gerekecektir.

Çocuk edebiyatı çevirisi başlı başına bir çeviri alanıdır. Biçim ve içeriğin bir arada bulunmasıyla ortaya çıkan çocuk kitapları bir sanat eseri niteliğindedir. Başarılı bir çeviri için biçimin içeriğe uygun bir şekilde verilmesi gerekir. Bundan dolayı, çevirmenlerin sadece iki dile birden hakim olmaları değil, aynı zamanda sanatsal beceriye sahip olmaları ve çeviri işlemine bilinçli, amaç odaklı bir tutum sergileyerek yaklaşımları gerekmektedir (Rieken-Gerwig, 1995: 84-85).

3. ALTI KUĞU MASALI ÇEVİRİSİNDE EŞDEĞERLİK İNCELEMESİ

Çalışmanın bu bölümünde, iki farklı çevirmen tarafından Almandan Türkçeye aktarılan Altı Kuğu masalının çevirisi eşdeğerlilik açısından incelenecektir. Bu inceleme düzanlamsal, yananlamsal, metin türü özellikleri ve edimsel eşdeğerlik açılarından ele alınacaktır.

3.1. Düzanlam Düzeyinde Eşdeğerlik

“Der König war schon einmal verheiratet gewesen und hatte von seiner ersten Gemahlin sieben Kinder, sechs Knaben und ein Mädchen, die er über alles auf der Welt liebte. Weil er nun fürchtete, die Stiefmutter könnte sie nicht gut behandeln und ihnen gar ein Leid antun, brachte er sie in einen einsames Schloss, das mitten in einem Wald stand.”(S.153)

“ Kral bundan önce bir kez daha evlenmişti; ölmüş olan ilk eşinden yedi çocuğu vardı: Canından çok sevdiği altı oğlanla bir kız.

Yeni üvey annenin bu çocuklara iyi davranmayacağını düşünen kral şimdi bu çocuklarını gizlice ıssız bir şatoya götürdü.” (Yeğınobalı, 1999: 164)

“ Yalnız kralın evvelki karısından yedi tane çocuğu varmış; altısı erkek biri kız. Bunların üvey anne elinden kötülük görmelerini istemediği için, kral onları kimsenin bulamayacağı uzak bir yerdeki küçük bir konağa yerleştirdi.” (Cangara, 1967: 19)

Yukarıda verilen örnekte Schloss kavramının, sözcük düzeyinde düzanlamsal eşdeğerlik açısından incelendiğinde iki çevirmen tarafından da farklı bir biçimde aktarıldığı görülür. Bu sözcüğün Türkçe karşılığı şatodur. Yeğınobalı şato olarak çevirmiş ve sözcük düzeyinde düzanlamsal eşdeğerlik kurmuştur. Bu karşın Cangara önce konak olarak aktarmayı tercih etmiş, daha sonra şato kelimesini kullanmıştır. Konak sözcüğü ‘büyük ve gösterişli ev’ anlamına gelir ve şato sözcüğünün Türkçe karşılığı olarak kullanılamaz. Bu nedenle Cangara’nın çevirisinde sözcük düzeyinde eşdeğerlik kurulduğu söylenemez.

“... » Da sah das Mädchen sie an und erkannte ihre Brüder, freute sich und kroch unter dem Bett hervor. Die Brüder waren nicht weniger erfreut, als sie ihr Schwesterchen erblickten, aber ihre Freude war von kurzer Dauer. Hier kann deines Bleibens nicht sein «, sprachen sie zu ihm, » das ist eine Herberge für Räuber, wenn die heimkommen und dich finden, ermorden sie sich.« ”(S.154)

“...o zaman kız karşısında altı ağabeyini buldu! Hemen sevinç içinde ortaya çıktı, ağabeyleri onu görünce çok sevindiler. Ne var ki sevinçleri uzun sürmedi. Kardeşlerine dönerek, “Burada kalamazsın sen,” dediler. “Burası haramilerin ini, seni bulurlarsa hemen öldürürler.” (Yeğınobalı, 1999: 166)

“...O zaman küçük kız bunların kendi kardeşleri olduğunu tanımış. Saklandığı yerden çıkıp onları kucaklamış, çok sevinmişler hepsi de. Fakat sevinçleri çok sürmemiş. Kardeşleri kıza: “Sen burada kalamazsın, burası haydutların kulübesi, gelirlerse seni öldürürler,” demiş. (Cangara, 1967: 21)

Räuber sözcüğü, Yeğınobalı’nın çevirisinde harami olarak Türkçeye aktarılrken, Cangaranınki’nde haydut ile karşılanmıştır. Räuber’ in kelime anlamı ‘haydut’ tur; fakat bu çeviriye daha iyi uyacak başka bir sözcük bulunmaktadır: eşkıya. Çünkü Türk kültüründe, ormanda yaşayan gaspçılar haydut olarak değil de, eşkıya

olarak tanımlanır. Ayrıca kökeni Arapça 'haram'a dayanan harami sözcüğü haydut, gaspçı anlamlarına gelse de, haramilerin ormanda yaşayan bir insan topluluğu olduğu düşünülmez; çünkü onlar kulübede yaşayamayacak kadar sert mizaçlı, vahşidirler. Bu nedenle, burada 'eşkiya' kelimesi tercih edilseydi, düzanlamsal eşdeğerlik kurulmuş olurdu.

"... Im nächsten Jahr, als die Königin das erste Kind zur Welt brachte, nahm die Alte es ihr weg und bestrich ihr im Schlaf den Mund mit Blut. Dann ging sie zum König und klagte sie an, sie wäre eine Menschenfresserin."(S. 155)

"...Bir yıl sonra dilsiz kraliçe ilk çocuğunu dünyaya getirdiği zaman hain ana kraliçe çocuğu kaçırıp gizli bir yere götürdü. Sonra üvey oğlunun karşısına geçerek, "senin karın bir evlat katili, çocuğunu öldürdü," dedi. (Yeğınobalı, 1999: 167)

"...Aradan bir yıl geçmiş, kraliçenin bir kızı olmuş. Kralın annesi bu yeni doğan çocuğu kaçırmış, kraliçenin ağzına da uyurken kan sürmüş, ertesi sabah oğluna gidip şikayet etmiş, "aldığın kız yamyam, kendi çocuğunu yedi..." diye." (Cangara, 1967: 22)

Menschenfresserin kavramı Türkçede 'insan yiyen kimse, yamyam' anlamlarına gelir. Yeğınobalı'nın çevirisinde, bu sözcüğü anlamca destekleyen 'ağzına kan sürdü' ifadesi çevrilmemiş ve söz konusu olan kavram evlat katili olarak aktarılmıştır. Çevirmenin böyle bir ifade kullanmasının nedeni Türk toplumunda yamyam insan figürünün olmaması olabilir. Yine de, bu çeviride kaynak metinden uzaklaşmaya neden olan aşırı bir yorumlama olduğu için eşdeğerlik sağlanmamıştır. Cangara ise, bu kavramı Türkçeye yamyam olarak aktarmayı tercih etmiş ve sözcük bazında düzanlamsal eşdeğerlik kurmuştur.

Edebi çevirilerde bazen kaynak dildeki bir sözcüğün amaç dilde birebir karşılığını bulmakta zorlanılır. Bu durum gerek iki dilin farklı yapısından gerekse kültürel özelliklerden kaynaklanabilir. Böyle durumlarda sözcüğü aynen alma, ödüncleme, uyarılama gibi farklı yollar izlenebilir. Kaynak dilde tek bir kelime ile ifade edilebilen bir kavramı veya anlamı, amaç dilde birkaç kelimeyle karşılamak durumunda kalabiliriz. İsim ve sıfat tamlamalarını buna örnek olarak gösterilebilir.

"...Und als die Nacht kam, floh es und ging direkt in die Wald hinein. Es ging die ganze Nacht durch und auch den nächsten

Tag in einem fort, bis es vor Müdigkeit nicht weiter konnte. Da sah es eine Wildhütte, stieg hinauf und fand eine Stube mit sechs kleinen Betten, aber es traute sich nicht, sich in eins zu legen, sondern kroch unter eins, legte sich auf den harten Boden und wollte die Nacht da bringen." (S. 154)

"... Artık bir adım daha atamayacak kadar yorulduğu bir sırada karşısına odundan yapılmış derme çatma bir kulübe çıktı. İçeri girince genç kız altı tane küçücük karyola gördü. Geceyi burada geçirmeye karar vererek karyolalardan birinin altına girip yattı." (Yeğinobalı, 1999: 165)

"...Nihayet akşama doğru adım atacak hali kalmamış, karanlık da çökmeye başlamış Karşısına bir orman kulübesi çıkmış. Kulübenin kapısı açılmış, içeri girip şöyle bir bakınmış: altı tane yatak görmüş kulübede..." (Cangara, 1967: 20).

Yukarıdaki örnekteki Wildhütte kavramını Türkçeye tek bir sözcük ile aktarmak mümkün değildir; çünkü bu ifadeyi Türkçede karşılayan bir sözcük bulunmamaktadır. Bu nedenle, bunun çevirisinde iki veya daha fazla sözcüğün kullanılması gerekmektedir. Orman kulübesi veya avcı kulübesi anlamlarına gelen Wildhütte, Yeğinobalı tarafından derme çatma kulübe olarak aktarılmıştır. Derme çatma bir kulübeyi herhangi bir şehrin arka sokaklarında bile görmek olasıdır. Yani ormanda bulunan bir kulübeyi tanımlamak için doğru bir seçim değildir. Bundan dolayı, bu çeviride tamlama düzeyinde eşdeğerlik sağlandığı söylenemez. Cangara ise orman kulübesi ifadesini kullanarak eşdeğerlik kurmuştur.

"... Der König war schon einmal verheiratet gewesen und hatte von seiner ersten Gemahlin sieben Kinder, sechs Knaben und ein Mädchen, die er über alles auf der Welt liebte." (S.153)

"... Kral bundan önce bir kez daha evlenmişti; ölmüş olan ilk eşinden yedi çocuğu vardı: Canından çok sevdiği altı oğlanla bir kız." (Yeğinobalı, 1999: 164)

"...Kralın evvelki karısından yedi tane çocuğu varmış: altısı erkek biri kız. (Cangara, 1967: 19)

Cümle düzeyinde eşdeğerlikten, anlam değişimine yol açmayacak şekilde bütün sözcüklerin temel anlamlarının bire bir aktarılması anlaşılır. Burada kaynak dilin sözdizimsel özellikleri iyi incelenmelidir. Yukarıdaki örnekte, Almanca metinden

alınan bir cümlenin iki farklı çevirmence nasıl aktarıldığı incelenmiştir. Yeğinoablı ilk cümlede 'bundan önce, daha' gibi ifadeler kullanarak, sanki kralın yaptığı birçok evlilik varmış gibi yansıtmıştır. Kaynak dil metninde 'ölmüş' bir eşten bahsedilmezken, çevirmen bu ifadeyi cümleye dahil etmiştir. Ayrıca 'lieben jdn über alles auf der Welt' yapısını Türkçede bire bir karşılayan bir ifade varken, bunu 'canından çok sevmek' deyimiyile aktarmıştır. Bu nedenle bu çeviride eşdeğerlik kurulduğu söylenemez. İkinci çeviri örneğinde ise, Cangara Almanca metnin bazı kelimelerini aktarmamayı tercih etmiştir. Örneğin; 'lieben jdn über alles auf der Welt' ifadesini Türkçeye çevirmemiştir. Bundan dolayı bu cümlede eşdeğerlik sağlandığını söylemek mümkün değildir. Bu cümle "Kral daha önce bir kez evlenmişti ve o eşinden, dünyadaki her şeyden çok sevdiği altı oğlanla bir kızı vardı." şeklinde aktarılsaydı, cümle düzeyinde eşdeğerlik kurulmuş olurdu.

"... »Ich habe eine Tochter«, sagte die Alte, »die so schön ist, wie ihr sonst keine auf der Welt finden könnt, und wohl verdient, Eure Gemahlin zu werden, wollt ihr die zur Frau Königin machen, dann zeige ich Euch den Weg aus dem Wald.«"(S. 153)

"...Benim bir kızım var ki dünyanın belki en güzel kızıdır ve senin kraliçen olmaya fazlasıyla layıktır. Şimdi, sen onu kendine eş olarak seçersen ben de sana bu ormandan çıkmanın yolunu gösteririm." (Yeğinoablı, 1999: 163)

"... İhtiyar kadın anlatmaya başlamış: "Benim bir kızım var, dünyalar kadar güzel, sizin gibi bir krala da layık. Eğer onunla evlenir ve kraliçeniz olmaya kabul ederseniz size yardım ederim, demiş." (Cangara, 1967: 18)

Birinci örnekte çevirmen, krala 'siz' yerine 'sen' diye hitap ederek aktarma yapmıştır. Bu sıradan bir vatandaşın kralla konuşma biçimi olamayacağı gibi, Almanca metindeki hitap şekline de uymamaktadır. Ayrıca 'wie ihr sonst keine auf der Welt finden könnt' ifadesi Türkçeye çevrilirken 'dünyanın belki en güzel kızıdır' yorumu yapılmıştır. Oysa asıl metinde 'en güzel kız' olma ihtimali yerine, kesinlik arz eden 'wie ihr sonst keine auf der Welt finden könnt' ifadesi vardır. Aynı cümledeki Gemahlin ve Königin sözcüklerinin çeviri esnasında yer değiştirdiği de görülür. Yeğinoablı'nın bu çevirisinde cümle düzeyinde düz anlamsal eşdeğerlik kurduğunu söylemek mümkün değildir. İkinci çeviride, çevirmenin krala 'siz' diye hitap ettiği ve kaynak metindeki ifadeye bağlı kaldığı görülür. Bununla birlikte, 'wie ihr sonst keine

auf der Welt finden könnt' tümcesi 'dünyalar kadar güzel' şeklinde aktarılmıştır. Fakat bu deyiş kaynak dil metnine uymamaktadır. Ayrıca 'size yardım ederim' ifadesi bir yorumdan ibarettir, asıl metindeki 'dann zeige ich Euch den Weg aus dem Wald' cümlesini karşılamamaktadır. Bu nedenle bu çeviri örneği için de eşdeğerlik sağlandığını söylenemez. Söz konusu cümle ; "Dünyada eşine rastlayamayacağınız kadar güzel bir kızım var ve eşiniz olmaya da layık. Eğer onu kraliçeniz yapmayı kabul ederseniz, o zaman size ormandan çıkmanın yolunu gösteririm, demiş." şeklinde aktarılsaydı daha doğru bir çeviri olurdu.

3.2. Yananlam Düzeyinde Eşdeğerlik

„ ...Der König fragte: »Wer bist du? Was machst du auf dem Baum?« Aber es antwortete nicht. Er fragte in allen Sprachen, die er kannte, aber es blieb stumm wie ein Fisch. “ (S. 155)

“...Kral, “Kimsin sen, ne arıyorsun o ağaçta?” diye sorsa da kız hiç karşılık vermiyordu. Kral bu soruları ona bildiği bütün dillerde sordu ama kızı bir türlü konuşturamadı.”(Yeğınobalı, 1999: 167)

“...Sen kimsin? İn misin, cin misin? Ağacın üstünde ne arıyorsun? Kız cevap vermemiş. Kral bildiği bütün dillerde aynı soruları sormuş, hiç birine cevap alamamış.”(Cangara, 1967: 22)

Yananlam düzeyinde eşdeğerlik kurarken en çok sorun yaşanan alan deyim aktarımıdır. Yukarıdaki örnekte ön plana çıkan 'Stumm bleiben wie ein Fisch' deyimini Yeğınobalı amaç dile 'kızı bir türlü konuşturamadı' olarak çevirmiş ve bu durum kaynak dil metnindeki üslubunun amaç dile düzgün bir şekilde yansıtılmamasına neden olmuştur. Cangara ise, kaynak metindeki deyim Türkçeye 'hiç birine cevap alamamış' tümcesiyle aktarmayı tercih ederek, bir önceki çeviride olduğu gibi deyim aktarımında eşdeğerlik ilkesine bağlı kalmamıştır. Oysa 'Stumm bleiben wie ein Fisch' ifadesini Türkçede tam anlamıyla karşılayan bir deyim vardır: 'Tek laf etmemek'. Çevirmenler kaynak dildeki ifadeyi amaç dile bu deyimle aktarmış olsalardı, iki metin arasında eşdeğerlik kurulmuş olurdu.

“... Sie herzten und küssten sich, und die Königin ging zum König, der ganz bestürzt war, und fing an zu reden und sagte: »Liebster Gemahl, nun darf ich sprechen und die offenbaren, dass ich unschuldig bin und fälschlich angeklagt...«”(S. 156)

“... Genç kral bütün bu olaylar karşısında yıldırımla vurulmuş gibi kalakalmıştı. Karısı şimdi onun yanına gelerek,

"Sevgili eşim, dilim çözüldü artık," dedi. "Masum olduğumu, haksız yere suçlandığımı sana nihayet söyleyebilirim..." (Yeğınobalı, 1999: 168)

"...Odun yığınlarının üstüne toplanmışlar, sevinç gözyaşları içinde sarmaş dolaş olmuşlar. Biraz sonra kız elini kaldırarak krala olan biteni anlatmış: "Dilsiz değilim, fakat kardeşlerimi kurtarmam için konuşmamalıydım" (Cangara, 1967: 23).

Yukarıdaki örnekte, kaynak metinde gerçekleşen olay karşısında kralın çok şaşırıldığı anlatılır. Yeğınobalı çevirisinde, 'çok şaşırarak' ifadesini 'yıldırımın vurulmuş gibi kalakalmak' deyiimiyle aktarmıştır. Oysa Türkçede böyle bir deyim bulunmamaktadır. Buna karşın, kötü bir olay veya zor bir durum karşısında ne yapacağını bilememek anlamında kullanılan 'yıldırımın vurulmuş gibi dönmek', 'yıldırım çarpmış gibi dönmek' gibi kalıplaşmış sözler vardır; fakat masalda vuku bulan olay, kötü ya da üzücü olmadığı için, bu deyimleri burada kullanmak doğru olmayacaktır. Böyle bir ifade yerine 'şaşkınlıktan dili tutulmak' deyiimi tercih edilseydi, bu çeviride eşdeğerlik kurulmuş olurdu. Cangara'nın çevirisinde ise, -alıntıda görüldüğü gibi- kaynak dil metnindeki kralın çok şaşırarak olduğu anlatan ifade, amaç dile aktarılmamıştır. Bu nedenle bu çalışmayı deyim aktarması açısından değerlendirmek mümkün değildir.

"...Sie setzten sich auf dem Boden und bliesen einander an und bliesen sich alle Federn ab, und ihre Schwanenhaut streifte sich ab wie ein Hemd"(S. 154).

"...Yere konunca birbirlerini üfleyerek üzerlerindeki bütün tüyleri çıkardılar ve..."(Yeğınobalı, 1999: 165).

"...Merakla onları seyrederken kuğular birer birer yere konmuş, kulübenin önünde toplandıkları vakit her biri birbirinin üzerine üflemiş, kanatları, tüyleri sanki beyaz ipekli birer gömlek gibi sırtlarından sıyrılıp düşmüş" (Cangara, 1967: 20).

Çeviride yananlam düzeyinde eşdeğerlik kapsamına deyimlerin yanı sıra, ad aktarması, çokanlamlılık, eşanlamlılık, benzetme vb. girer. Yukarıdaki örnekte ön plana çıkartılan kısım bir benzetmedir. Almanca metinde kuğuların tüylerinden kurtulma sürecinin bir gömleğe benzetilir. Yeğınobalı'nın çevirisinde birçok hata

olmakla birlikte, bu benzetme de aktarılmamıştır. Bu nedenle yananlam düzeyinde eşdeğerlik kurulduğunu söylemek mümkün değildir. Cangaranınki'nde ise bir önceki çeviri örneğinde olduğu gibi bazı hatalar mevcuttur; fakat söz konusu benzetme, alıcının kültür özelliklerine hitap edecek şekilde eklemeler yapılarak çevrilmiştir.

,'... Da ließ er ihm prächtige Kleider anziehen, und es strahlte in einer Schönheit wie der helle Tag, aber es war kein Wort aus ihm herauszubringen'' (S. 155).

''... Orada ona şahane elbiseler yaptırttı. Bu giysilerin içinde periler kadar güzel durmakla birlikte kızın ağzından tek söz çıkmıyordu''(Yeğınobalı, 1999: 167).

''...Sarayda en değerli ve süslü elbiseler giydirmişler kıza. Kral onu yeni ve temiz elbiseler içinde görünce daha çok sevmiş (Cangara, 1967: 22).

Kaynak dil kültüründe güzel bir kadın 'aydınlık bir güne' benzetilir. Fakat amaç dil kültüründe güzel bir kadın genelde aya (ay yüzlü) veya güneşe (güneş yüzlü) benzetilir. Yeğınobalı masaldaki kıızı perilere benzetir. Bu benzetme yanlış değildir; fakat Almanca metinde 'durmak' eylemi yerine 'parıldama' durumu vardır. Bu nedenle burada aya veya güneşe olan bir benzetme daha uygun olurdu. Cangara ise orijinal metinde geçen benzetmeyi çevirmemiş ve yan anlamsal eşdeğerlik kuramamıştır.

3.3. Metin Türü Özelliklerine Göre Eşdeğerlik

''Es jagte einmal ein König in einem großen Wald und jagte einem Wild so eifrig nach, dass ihm niemand von seinen Leuten folgen konnte...''(S. 153)

''Bir zamanlar bir kral büyük bir ormanda ava çıkmıştı. Kendini avın heyecanına öyle kaptırmıştı ki yanındakilerden hiç biri ona yetişemiyordu...'' (Yeğınobalı, 1999: 163).

''Bir varmış, bir yokmuş, vaktiyle ava çok meraklı bir kral varmış. Bu kral bir gün adamlarıyla birlikte heyecanlı bir avın peşinde iken her şeyi unutup avın arkasından saatlerce gitmiş...'' (Cangara, 1967: 18).

Çeviri işleminde metnin türü ve özelliklerinin bilinmesi büyük bir önem taşır. Çünkü çeviri sürecinde kullanılacak dil ve biçimsel özellikler buna bağlı olarak seçilir ve uygulanır. Yukarıdaki alıntı, edebi tür sınıfına giren Altı Kuğu masalının giriş bölümüdür. Alman masal özelliklerine göre bu edebi tür 'Es war einmal' veya 'Es hatte einmal' gibi ifadelerle başlar. Almanca metinde ön plana çıkartılan kısım, bu kurala uyulduğunu gösterir. Türk masallarının giriş ve sonuç bölümleri ise Alman masallarına göre daha geniştir. Çünkü bu bölümler, her biri farklı uzunlukta olan 'tekerlemelerle' süsüdür. Bunların en basit ve en kısa olanları arasında 'Bir varmış bir yokmuş', 'Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde' ya da 'Vaktiyle bir... varmış' gibi kalıplaşmış ifadeler gösterilebilir. Yeğınobalı'nın çevirisindeki giriş bölümü incelendiğinde, böyle bir kalıp ifadenin kullanılmadığı görülür. Çevirmen kaynak dil metnindeki ifadeye bağlı kalmak için 'Bir zamanlar' ifadesini kullanmakla yetinmiştir. Bu nedenle bu çeviri örneğinde metin türü özelliklerine göre eşdeğerlik kurulduğunu söylemek mümkün değildir. Cangara'nın çevirisinde ise; giriş bölümüne Türk masal geleneğine uyan bir ifadeyle (Bir varmış bir yokmuş, vaktiyle...) başlanmış ve eşdeğerlik kurulmuştur.

"... Der König ging aber so oft hinaus zu seinen lieben Kindern, dass der Königin seine Abwesenheit auffiel; sie wurde neugierig und wollte wissen, was er draußen ganz allein im Wald zu schaffen habe. Sie gab seinen Dienern viel Geld, sie verrieten ihr das Geheimnis und erzählten ihr auch von dem Knäuel, das allein den Weg zeigen konnte. Nun hatte sie keine Ruhe, bis sie herausgebracht hatte, wo der König das Knäuel aufbewahrte, und dann machte sie kleine weißseidene Hemdchen, und da sie von ihrer Mutter die Hexenkünste gelernt hatte, nähte sie einen Zauber hinein..."(S.154)

"... Gelgelelim kral çocuklarının yanına öyle sık gidiyordu ki yeni kraliçe sonunda kuşkulandı, onun neden böyle durmadan ormana gittiğini öğrenmek istedi. Uşaklardan birini yüklü bir rüşvetle kandırdı ve kocasının gizini öğrendi. Uşak ona ıssız şatonun yolunu ancak sihirli yumağın yardımıyla bulabileceğini de söylemişti. Meraktan gözüne uyku girmeyen kraliçe sonunda ne yapıp etti, sihirli yumağın gizli yerine buldu. Sonra bir sürü güzel ipek gömlek dikti, her birinin içine de annesinden öğrendiği gibi birer muska yapıp gizledi..." (Yeğınobalı, 1999: 164)

"Yalnız gel zaman git zaman kralın sık sık saraydan ayrıldığını fark eden üvey kraliçe şüphelenmiş, onun nereye gittiğini

öğrenmeyi kafaya koymuş. Kendisine sormuşsa da bundan bir şey öğrenemeyeceğini anlayınca uşaklara bol bol bahşış vererek birisinden öğrenmiş. Çocukların saklı bulunduğu konağa nasıl gidileceğini de öğrenmiş ama bütün iş kralın yumağı nerede sakladığını bulmakta imiş. Bunu buluncaya kadar gözlerine uyku girmemiş. Nihayet annesi büyücü cadıdan öğrendiği bir büyü aklına gelmiştir. Beyaz iplikten küçük küçük gömlekler dikmiş, içine de biraz büyü katmış. ...” (Cangara, 1967: 19)

Masal türünün kendine özgü bir anlatım dili vardır. Bu dil oldukça yalındır ve genelde kısa cümlelerden oluşur. Bununla birlikte, anlatıldığı ve kaleme alındığı dile bağlı olarak zaman özelliği değişmektedir. Alman masalları Präteritum/Plusquamperfekt zaman biçiminde anlatılırken, Türk masallarında rivayet birleşik zamanın (-miş’li geçmiş zaman) kullanılması bundandır. Nitekim yukarıdaki alıntıda, Almanca metnin Präteritum ile anlatıldığı görülür. Buna karşın Yeğınobalı çevirisinde görülen geçmiş zamanı kullanmayı tercih etmiştir. Türkçe masal diline uymamasından dolayı çevirisinde eşdeğerlik kurduğunu söylemek mümkün değildir. Cangara ise, çevirisini rivayet geçmiş zaman ile kaleme alarak, bu türün masal olduğunu belirtmiş ve böylece masal dünyasının gerçek dışı özelliğini de ortaya koymuştur. Bu açıdan, ikinci çeviride eşdeğerlik kurulduğu söylenebilir.

Bir masalda, diğer edebi türlere oranla daha fazla deyim rastlarız; çünkü bu tür bir taraftan okuyucuyu/dinleyiciyi eğlendirmeye çalışırken, diğer taraftan alıcıya fark ettirmeden anadili öğretimini amaçlar. Bu nedenle, bu edebi türde diğer türlere oranla daha fazla deyim, atasözü vb. bulunmaktadır (Aktaş, 1996: 133). Çeviri sürecinde bu gibi kalıplaşmış sözlerin amaç dildeki karşılıklarıyla verilmesi gerekir. Öte yandan kaynak dil metninde kalıplaşmış sözler kullanmadan anlatılan bir olay ya da durum, amaç dil metninde anlatımı güzelleştirmek ve güçlendirmek için deyimlerle, kalıplaşmış ifade biçimleriyle aktarılabilir. Yukarıdaki Almanca metinde huzur bulmamak, rahat edememek gibi anlamlara gelen *keine Ruhe haben* ifadesi Yeğınobalı’nın çevirisinde, Türkçede sıkça kullanılan bir deyim olan ‘meraktan gözüne uyku girmemek’ ile aktarılmıştır. Yeğınobalı’nın aynı cümlesinde birçok hata olmasına rağmen, Almanca metinde bulunmadığı halde ‘ne yapıp etmek’ deyiminin ve ilk satırdaki ‘gelgelelim’ ifadesinin kullanılması anlatıma güzellik katmıştır. Yalnızca kullanılan kalıplaşmış sözler bakımından bu çeviride eşdeğerlik kurulduğu söylenebilir. Cangara ise, ilk çeviriye nazaran, kendi çeviri uygulamasında daha çok deyim ve kalıplaşmış ifade kullanmıştır. ‘Kafaya koymak’, ‘gözüne uyku girmemek’, ‘aklına gelmek’ deyimleriyle birlikte Türk masallarında yaygın bir söz olan ‘Bütün sır ... bulmakta/ yapmakta imiş’ kullanmayı tercih etmiş ve bu da anlama güzellik katmıştır. Kullandığı deyimler açısından, metin türü bağlamında eşdeğerliliği kurduğunu söyleyebiliriz.

Çeviri sürecinde kaynak metnin bütün dilsel özellikleri dikkate alınıp öyle aktarma yapılmalıdır. İki çevirmen de, hem yukarıdaki alıntıda hem de masalın diğer bölümlerinde, içeriği hemen hemen bire bir vermelerine rağmen, kaynak metnin dilsel özelliklerini göz ardı etmişlerdir. Bu durum, çevrilen edebi türün 'masal' olmasından kaynaklanmış olabilir. Almanca masalarda birçok uzun ve bağlı cümle bulunması rağmen, Türk masaları kısa ve basit cümlelerden oluşur. Bu nedenle dilsel özellikleri aktarma konusunda sıkıntılar yaşanabilir. Yeğınobalı ve Cangara'nın çevirileri metin türü özelliklerine göre genel olarak değerlendirilirse, her ikisinin de çalışmalarında eşdeğerlik kurduğunu söylemek oldukça zordur.

3.4. Edimsel Eşdeğerlik

"Der König willigte in seiner Herzensangst ein, und die Alte führte ihn zu ihrem Häuschen, wo ihre Tochter beim Feuer saß." (S.153)

"Sarayına dönmek için sabırsızlanan kral bu koşula razı oldu, kocakarı da onu alıp evine götürdü." Kadının kızı ocak başında oturmaktaydı. (Yeğınobalı, 1999: 163)

Edimsel (pragmatisch) eşdeğerlik kurulurken kültür temel alınır ve içerikle birlikte kaynak dil öğeleri amaç dil alıcısının anlayacağı şekilde aktarılır. Yukarıdaki örnekte Almanca metindeki 'Alte' kelimesinin amaç dildeki temel anlamı yaşlı, ihtiyar kimsedir. Çevirmen bu kelimeyi aktarırken, anlatımda iticilik veya korku uyandırmak için Türkçede argo bir kelime olan 'kocakarı' tabirini kullanmayı tercih etmiştir. Aynı cümledeki 'Beim Feuer sitzen' ifadesini, kelimelerin temel anlamlarını kullanarak çevirmek mümkün olmasına rağmen, çevirmen bunu Türk kültürüne özgü bir tabirle, 'ocak başında' ifadesiyle aktarmış ve alıcının kültürüne hitap ederek dil kullanımsal eşdeğerlik kurmuştur. Cangara ise uygulamasında masalın bu kısmını çevirmemiştir.

„...Da sah er aber eine alte Frau mit wackelndem Kopf, die auf ihn zukam; das war aber eine Hexe. Liebe Frau, sprach er zu ihr, könnt ihr mir nicht den Weg durch den Wald zeigen?“ (S.153)

"...Derken karşısına buruşuk yüzlü, ak saçlı bir ihtiyar kadın çıktı. Kral kadına seslendi: »İyi yürekli nine, bu ormandan çıkış yolunu gösterebilir misin bana? «" (Yeğınobalı, 1999: 163)

“...O sırada karşıdan gelmekte olan ihtiyar bir kadından sorayım demiş yolu. Fakat bu kadın da büyücü bir cadı imiş. Kral: »Affedersiniz Hanım Teyze, bu ormandan çıkış yolunu gösterebilir misiniz bana? «” (Cangara, 1967: 18)

Frau sözcüğünün Türkçedeki karşılığı bayan, hanım/hanımfendidir. Aynı cümledeki liebe kelimesi de saygıdeğer/sevgili/kıymetli anlamlarını taşır. İlk çeviri örneğinde Frau kelimesinin ‘nine’ olarak çevrildiği görülür. Bunun nedeni, Türk kültüründe yaşlı kadınlara olan bu hitap şeklinin yaygın olması ve sempati uyandırması olabilir. ‘Liebe’ sözcüğü ise ‘iyi yürekli’ ifadesi ile aktarılmıştır. Fakat her iki sözcüğün masalda geçtiği yere bakılacak olursa, çeviride kullanılan söz konusu kelimelerin doğru bir seçim olmadığı görülür. Çünkü Almanca metinde yaşlı kadın bir cadıdır ve ürkütücü sayılabilecek bir şekilde ortaya çıkar. Bir önceki cümlede aynı kadın için kullanılan ‘buruşuk yüzlü, ak saçlı bir ihtiyar’ tanımlaması da sorunludur. Çünkü ‘buruşuk yüzlü’ ifadesi kaba bir tanımlama olmasının yanında olumsuz bir anlam da taşır. Buna karşın ‘ak sakallı, ak saçlı’ tabirleri Türk kültüründe ‘olgun, erdemli, erkan, alim erkek’ için kullanılır. Bununla birlikte, hem iyi yürekli hem de nine sözcükleri olumlu bir anlama sahiptir. Ayrıca hiç bir kral kendi tebaasından olan bir vatandaşa çeviride olduğu gibi, yüzgöz olacak şekilde hitap etmez. Bu nedenle bu çeviride dil kullanımsal eşdeğerlik kurulduğu söylenemez. İkinci çeviri örneğinde liebe kelimesi aktarılmamış ve cümleye ‘affedersiniz’ sözcüğü eklenmiştir. Frau kelimesi ise, Türk halkı arasında sık kullanılan bir ifade biçimi ‘Hanım Teyze’ ile aktarılmıştır. Bir önceki çeviri örneğinde olduğu gibi, bu hitap şekli masalda geçen duruma, söyleyene ve hitap edilene uymamaktadır. Bu çeviride de dil kullanımsal eşdeğerlik kurulduğunu söylemek mümkün değildir. Liebe Frau ifadesi Türkçeye yalnızca ‘Hanımfendi’ şeklinde aktarılmış olsaydı, bu çeviride dil kullanımsal eşdeğerlik kurulmuş olurdu.

“...Als sie es weiter mit Fragen bedrängten, warf es ihnen seine goldene Halskette herab und glaubte, sie damit zufriedenzustellen. Sie ließen aber nicht ab, da warf es ihnen seinen Gürtel herab, und als auch das nicht half, seine Strumpfbänder, und nach und nach alles, was es anhatte und entbehren konnte, sodass es nichts als sein Hemdlein behielt.”

“...Avcılar daha da üsteleince kız boynundaki altın kolyeyi onlara attı. Onların bunu alıp gideceklerini umuyordu. Avcıların oradan ayrılmadığını görünce mücevherli altın kemerini aşağı attı, gene onlardan kurtulamadı. İnci işli sırma elbisesini çıkarıp aşağı atması da işe yaramadı.” (Yeğınobalı, 1999: 167)

“... Çaresiz kalan kız onları uzaklaştırmak için boynundaki kolyeyi aşağı atmış, yine gitmemişler bu sefer kemerini atmış, yine olmayınca diz bağını ve arkasından da gömleğini çıkarıp atmış askerlere.”(Cangara, 1967: 21)

Yukarıdaki örnekte Almanca metindeki bir sözcüğün Türk giyim kültüründe olmamasından kaynaklanan bir eşdeğerlik sorunu vardır. ‘Strumpfband’ jartiyer anlamına gelir ve Avrupa kültürüne özgü bir giyim eşyasıdır. Amaç dil alıcısının kıyafet geleneğinde böyle bir eşya yoktur. Bu nedenle her iki çevirmen de bu kelimeyi aktarmakta zorlanmış ve farklı yöntemler kullanmışlardır. Yeğınobalı, Türk kültüründe bu eşyanın kullanılmamasından dolayı, alıcının bu kelimeyi anlamakta zorlanacağını düşünmüş ve çeviriye dahil etmemiştir. Cangara ise, alıcının zihninde nasıl bir eşya olduğunu bir nebze de olsa canlandırmak için ‘diz bağı’ ifadesini kullanarak bu sorunu aşmaya çalışmıştır. Sonuç olarak, iki çeviri örneğinde de dil kullanımsal eşdeğerlik kurulduğunu söylemek mümkün değildir. Her iki çevirmenin masal çevirilerinin bütününe bakılacak olursa, dil kullanımsal açıdan eşdeğerlik kurma konusunda pek çok sorun görülür. Özellikle Cangara’nın çevirisinde Türkçeye uygun olmayan sayısız sözcük ve dil kullanım hatası bulunmaktadır. Yeğınobalı’da ise hataların genelde kaynak dil metninin kültürüne bağlı kalma çabasının sonucu olarak ortaya çıktığı gözlemlenmektedir.

4. SONUÇ

Bu çalışmada Grimm Kardeşler’ in Altı Kuğu adlı masalının çevirisi üzerine bir eşdeğerlik incelemesi yapılmıştır. İki farklı çevirmen tarafından Türkçeye aktarılan bu metinden örnek kesitler alınmış ve bunlar; sözcük, tamlama, cümle, metin düzeyinde olmak üzere, düz anlamsal ve yananlamsal açıdan karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu incelemede kaynak dil ve amaç dil arasında çeviri eşdeğerliğinin sağlanıp sağlanamadığı tartışılmış ve gerekli görülen yerlerde öneriler sunulmuştur.

Çeviri eleştirisi kapsamında yapılan bu çalışmada önce metin türü olarak masalın özellikleri üzerinde durulmuştur. Masalın kurgusu, dil yapısı, kullanılan sözcükler ve anlatım üslubu bakımından hem evrensel hem de kültürel özellikleri vardır. Çeviri işleminde özellikle kültürel öğelerin aktarımında zorluklar ortaya çıkmaktadır. Bu kültürel özelliklerin kaynak dilden amaç dile aktarılmasında biçimsel, anlamsal ve kullanımsal açıdan eşdeğerlik hataları yapılmaktadır. Bu hataların çeviri amacının belirlenmesinden ve çevirmenin yöneliminden kaynaklandığı söylenebilir. İncelediğimiz metinde çevirmenlerden birinin kaynak metnin biçimsel ve kültürel özelliklerine bağlı kalma isteği; diğerinin ise metni amaç dil okuyucusuna daha çok yakınlaştırma yönelimi gözlemlenmiştir. Yani birisi kaynak dil odaklı, diğeri amaç dil odaklı çeviri anlayışını yansıtmaktadır. Sözcük düzeyinde bire bir çeviri yapmaya

çalışmanın, eşdeğerlik kurmaya yetmediği görülmüştür. Tamlamaların amaç dilde doğru yapılarla kurulmamasının, çeviride anlatım bozukluklarına sebep olduğu bir kez daha anlaşılmıştır. Kaynak metnin dil unsurlarına bağlı kalmaya çalışmanın çeviride eşdeğerliğin kurulmasını olumsuz yönde etkilediği; buna karşın kaynak metinden fazla uzaklaşmanın iyi bir çeviri yapılmasına engel olduğu tespit edilmiştir. Her iki çevirmenin, özellikle deyimlerde olmak üzere, yananlamsal eşdeğerlik açısından eleştirilebilecek yapıları tercih ettikleri ve bu durumun çeviride eşdeğerlik kurma sorunlarına sebep olduğu görülmüştür. Ayrıca metin türü özelliklerinin yeterince dikkate alınmaması, biçimsel açıdan birçok sorun doğurmakla birlikte, metin türüne özgü eşdeğerliğin sağlanmasında yetersizlikler ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle, başarılı bir çeviri için düz anlamsal, yananlamsal, biçimsel, edimsel vb. eşdeğerliğin kurulmasına özen gösterilmelidir.

Kısaca özetlemek gerekirse, başarılı bir masal çeviri için hem metin türü özelliklerinin hem de kaynak dil ve amaç dilin sosyal ve kültürel özelliklerinin eşdeğer biçimde aktarılmasının önemi uygulamalı olarak bir kez daha ortaya çıkmıştır.

5. KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Tahsin (1996). Çeviri İşlemine Genel Bir Bakış. Orsen Matbaacılık, Ankara.
- BİLKAN, Ali Fuat (2001). Masal Estetiği. Timaş Yayınları, İstanbul.
- CANGARA, Ragıp (1967). Grimm's den Masallar. Akay Kitabevi, Ankara.
- JÄGER, Gerhart (1968). Elemente einer Theorie der bilingualen Translation. Aktaran: Aktaş, T. (1996)
- JURGENMEIER, Günter(2008). Grimms Märchen, Sauerländer Verlag, Düsseldorf.
- KAYA, Korhan (2001). Hint-Türk- Avrupa Masalları. İmge Kitabevi, Ankara.
- KLINGBERG, Göte (1974). Översättningen av barn- och ungdomsböcker. En metodisk förundersökning. Aktaran: RIEKEN-GERWIG, Ingeborg (1995).
- KOLLER, Werner (2010). Einführung in die Übersetzungswissenschaft. A. Francke Verlag Tübingen und Basel.
- LÜTHI, Max (2005). Das europäische Volksmärchen. Francke. Tübingen
- PFLEGERL, Barbara (1992). Es war einmal, Es war keinmal: Türkische Volksmärchen. Eren Yayıncılık, İstanbul.
- RIEKEN-GERWIG, Ingeborg (1995). Gibt es eine Spezifik kinderliterarischen Übersetzens?, Europäischer Verlag der Wissenschaften. Frankfurt am Main.
- SAKAOĞLU, Saim (1999). Masal Araştırmaları. Akçağ Yayınları, Ankara.
- SEZER, Serap (2005). Masal Çevirilerinde Karşılaşılan Sorunlar: Türkçede Andersen Masalları. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi

TDK Türkçe Güncel Sözlük.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts (19.4.2013)

TEZEL, Naki (1968). Türk Halk Edebiyatında Masal, Türk Dili, Türk Halk Ed. Özel Sayısı, c.XIX, Sayı:207, s.447-457

WILLS, Wolfram (1988). Übersetzungswissenschaft, Probleme und Methoden. Klett-Cotta

YEĞİNOBALI, Nihal (1999). Grimm Masalları. Engin Yayıncılık, İstanbul.

ZENGİN, Dursun (2004). Tekerlemelerin Çevirisi. A. Ü. TÖMER Dil Dergisi (125), s.44-54